

Erzurum tabyaları

tabya

Tabya Arapça Ta'biye sözcüğünden türemiş ve stratejik öneme sahip bir yeri korumak amacıyla askerînin geçici olarak barınması ve savaşması için yapılmış yer veya bina anlamlarına gelmektedir.

Tabya; Stratejik önem arz eden bir bölgenin, yerin, yolun veya şehrin güvenliğini ve savunmasını sağlamak üzere genellikle bölgenin hakim bir tepesine veya dağ yamacına yapılmış askeri tesislerdir.

Amacı; düşmanı, ileri savunma hattı oluşturarak engellemektir. Şehirlerin ileri karakolu vazifesindedir.

Tabyalar yapı itibarıyla mimari kaygılardan bağımsız olarak sadece sağlamlık ve güvenlik esas alınarak inşa edilmişlerdir. Ana binası ve ulaşım yolları genellikle toprak setlerle koruma

altına alınmıştır. Yapıldıkları yerin durumuna göre planlandıklarından dolayı birbirlerine benzememekle birlikte genel olarak şekillerine istinaden yıldız tabya, toprak tabya, hilal tabya, yay tabya şeklinde sınıflandırılmışlardır.

Tabyaların tarihi incelendiğinde 11.yy dan sonra kullanıldığını görmekteyiz. Osmanlı Devletinde ise özellikle 19.yy da başta Ruslarla olan yoğun mücadelelerde ateşli silahlar ve topların yoğun olarak kullanılmaları neticesinde geleneksel kale savunma tekniklerinin yetersiz kalması üzerine şehir ve bölgelerin savunmasını uzaktan yapabilmek üzere doğuda Erzurum, Kars batıda Gelibolu ve Edirne civarına çok sayıda tabya yapıldığı görülmektedir.

Tabyalar 1. Ve 2. Dünya savaşlarından sonra önemini kaybetmişlerdir.

Erzurum tabyaları

Erzurum kuzeyde Dumludağı, kuzeydoğuda Kargapazarı dağları ve güneyde Palandöken dağlarıyla çevrili, kuzeydoğu ve güneybatı arası uzaklığı 47 kilometre olan Erzurum ovasına hakim bir konumda kurulmuştur. Erzurum'un doğusunda bulunan Deveboynu Geçidi, kuzeyinde bulunan Gürcübogazı, güneyinde bulunan Palandöken geçidini gelebilecek Rus ve İran saldırılarına karşı koruyabilmek için 21 tabya inşa edilmiştir. Bunların 7 adedi 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'ndan önce yapılmış, diğerleri ise daha sonra inşa edilmiştir.

aziziye tabyaları

1. Aziziye Tabyası

Erzurum-Kars karayolunun geçtiği Hamamderesini kontrol altında tutmak için 1867-1872 yılları arasında Sultan Abdülaziz tarafından Karskapı'nın kuzeyinde bulunan Topdağı'nın güney ucunda, 2068 metre yükseklikte konumlandırılan 1 Numaralı Aziziye Tabyası'nın günümüze ancak çok az bir kısmı sağlam olarak ulaşabilmiştir. Güneyden kuzeye yan yana üç tane olan Aziziye Tabyaları "C" şeklinde bir planla konumlandırılmışlardır.

1877 – 1878 Osmanlı – Rus Savaşı'nda (93 Harbi) kahramanca çarpışmalara sahne olmuştur. Deveboynu'nda düşmana yenilen Osmanlı Kuvvetleri geri çekilmeye başlayınca Rus Ordusu, Erzurum'u kuşatma hazırlıklarına başlanılmış, şehrin çarpışmasız teslim edilmesi önerisi kabul edilmeyen Ruslar, Topdağı tarafından Aziziye Tabyaları'na doğru yoğun topçu atışıyla saldırıya geçilmiştir. Saldırı neticesinde 2 ve 3 numaralı Aziziye tabyaları Rusların eline geçti.1 Nolu Aziziye Tabyası Komutanı Yarbay Bahri Bey'in üstün cesareti ve askeri bilgisi sayesinde Ruslara teslim olmamış, rusların tabyaları işgal ettiğini öğrenen, Nene Hatun'un da arasında bulunduğu Erzurum Halkı Osmanlı askerlerinin yardımına koştu ve Göğüs göğüse kanlı çarpışmalardan sonra Rus Ordusu bozularak tabyalardan geri çekilmek zorunda kalmıştır.

2. Aziziye Tabyası

1 Numaralı Aziziye Tabyası'nın 200 m kadar kuzeyinde bulunmaktadır. Tabya, bugün yarımay şeklindeki bir toprak yığınyla bu hिलalin iki ucunda bulunan taş duvarlardan meydana gelmektedir. 2 Nolu Aziziye Tabyası, Aziziye 1 ve Aziziye 3 Tabyası ile birlikte 8 Kasım 1877 gecesinde yapılan Rus baskınında saldırıya uğramıştır. 2 nolu Aziziye tabyası Ruslar tarafından işgal edilen ilk tabya olduğu gibi kurtarılan ilk tabyada burası olmuştur.

3. Aziziye Tabyası

2 Nolu Aziziye Tabyasının 200 metre kuzeyinde Mecidiye tabyasının 300 metre güneyinde konumlandırılan tabya yakın zamana kadar Askeri birlikler tarafından kullanıldığı için tahrip olmadan günümüze kadar ulaşmıştır. Tabya 8 Kasım 1877 tarihindeki Rus Baskınında kısa bir süreliğine düşman eline geçmiş, Erzurum halkının ve Mecidiye Tabyası'ndaki Osmanlı birliklerinin müdahalesi neticesinde kısa süre içerisinde kurtarılmıştır.

mecidiye tabyası

Topdağı'nın kuzey ucunda 2042 metre yükseklikte konumlandırılan tabya doğudaki Yanık dere ve kuzeydeki Gürcü boğazından gelebilecek saldırılara karşı durmak amacıyla Sultan Abdülmecit tarafından yaptırılmıştır. Mecidiye Tabyası geniş bir avluya bakan yay şeklinde bir plan üzerine kurulmuş yan yana koğuş odalarından meydana gelmektedir. Kuzey-güney istikametinde uzanan yayın orta kısmının uzunluğu 63,85 metre, yan kısımlar ise 20,20 metredir. Tabyanın batısında geniş bir avlu bulunmaktadır.

Mecidiye Tabyası iyi cins küfeki taşından yapılmış olup ön ve arka cepheye bakan duvarlar taşıyıcı özelliğe sahip olmadığı için biraz ince tutulmuş (1,10), bu duvarlar arasında dikey olarak uzanan ve koğuş odalarını meydana getiren duvarlar daha kalın (1,60) inşa edilmiştir. Tabya dıştan düz toprak damla kapatılmıştır. Mecidiye Tabyası 21 tabya içerisinde en eski tabya olması nedeniyle sonrasında yapılan tabyalarda bulunan pusu ve topçu odaları, karargâh odası gibi yenilikler bulunmamaktadır.

Büyük Palandöken Tabyası

Tabya, II. Abdülhamit döneminde 1884-1896 yılları arasında, Şahap Paşa tarafından çizilen projeye göre 2850 m. yükseklikte Pasinler Ovasının güneybatı köşesinden başlayan ve batya doğru devam eden Palandöken Dağlarının arkasında kalan vadiyi kontrol altında tutmak için yapılmıştır. Erzurum'un en büyük tabyası olan Büyük Palandöken Tabyası, karargâh, avlunun üç yanında sıralanan koğuş odaları, pusu odaları ve topçu odalarından oluşmaktadır. Odalara birbiri içerisinden geçiş verilmiş olup içlerinde havalandırma delikleri bulunmaktadır. Topçu odalarının ikisi koğuş kısmının kenarlarında, üçü dehlizlerin üzerindedir. Koğuş odaları ile topçu odaları arasında merdivenle içten bağlantı, avludan tabyanın damına çıkan merdivenlerle dıştan

bağlantı kurulmuştur. Kapı ve pencere kemerlerinde düzgün kesme taş, duvarlarında moloz taş kullanılmıştır.

Küçük Palandöken Tabyası

Palandöken Dağının güneyindeki vadiyi ve buradan başlayarak Erzurum'a ulaşan Palandöken Geçidini kontrol altında tutmak için II. Abdülhamit döneminde 1884-1896 yılları arasında, Şahap Paşa tarafından çizilen projeye göre 2850 m. yükseklikte yapılmıştır. Küçük Palandöken Tabyası, karargâh, koğuş ve topçu odaları ile girişte solda mahiyeti bilinmeyen ve içerisine harap olduğu için girilemeyen yapıdan oluşmaktadır. Tabyanın tüm örtü sistemi beşik tonozdur. 27 odadan oluşan koğuş bölümünde avluya açılan dört kapı bulunmaktadır. Topçu odalarına avlu girişinin iki yanında bulunan rampa ile çıkılmaktadır.

Kiremitlik Tabyası

Büyük Kiremitlik Tabyası

Atatürk Üniversitesi Kampüsü ile Yenişehir semti arasında kalan, kayak atlama kulelerinin yapıldığı Kiremitlik adı verilen tepe üzerinde bulunmaktadır. Tabya, güneydeki Palandöken geçidinden gelecek tehlikeye karşı, 1867-1872 yılları arasında Sultan Abdülaziz döneminde yapılmıştır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı tabya, iki bölümden oluşmaktadır. Karargah olarak kullanılan doğu bölümüne yuvarlak kemerli bir kapı ile girilmektedir. Bu bölüm iki katlı olarak düzenlenmiş, kuzey cephesinde ikişer yuvarlak kemerli pencereye yer verilmiştir.

Doğu bölümüne bir kapı ile bağlanan batı bölümü birbirine bağlantılı on üç odadan oluşmaktadır. Tabya içten beşik tonoz dışarıdan düz damla örtülmüştür. Tabyanın kapı ve pencere kemerlerinde düzgün kesme taş, duvarlarda moloz taş kullanılmıştır.

Küçük Kiremitlik Tabyası

Büyük Kiremitlik Tabyasının doğusunda bulunan tepede yer almaktadır. Tabya 1884-1896 yılları arasında Büyük Kiremitlik Tabyasına destek olması amacıyla yapılmıştır. Kışlası olmayan tabya, 40 m. aralıklı dikdörtgen planlı beşik tonoz örtülü, yan yana iki odadan ibarettir. Tabyanın dört tarafına top mevzileri yerleştirilmiştir. Odaların yuvarlak kemerli bir kapısı ve mazgal penceresi bulunmaktadır.

Ahali Tabya

Erzurum'un Kars yolu çıkışında, Asri Mezarlığın yanındaki askeri birliğin içindedir. 3000 Erzurumlu gönüllünün ücretsiz olarak çalışıp yaptığı için tabyaya Ahali Tabyası adı verilmiştir. 1872 yılında Fazıl Ahmet Paşa başkanlığında kurulan komisyonun hazırladığı proje üzerine yaptırılmıştır. Tabya yarım ay şeklinde toprak istihkâm ile onun güney tarafında bulunan dikdörtgen planlı beşik tonoz örtülü bir odadan oluşmaktadır. Küçük bir koğuş olarak değerlendirilen tabyaya yuvarlak kemerli kapıdan girilmektedir.

Gez Tabya

Toparlak köyünün batı kısmında, Gez yaylasında bulunan bir tepe üzerinde konumlandırılmıştır. 1884-1896 yılları arasında II.Abdulhamit döneminde yapılmıştır. Pasinler ovasının güney batısından başlayan ve Palandöken dağının arkasını dolanan

vadiyi kontrol altında tutmak için inşa edilmiştir. Sultan Abdülaziz ve II.Abdülhamit döneminde inşa edilen diğer tabyalarda olduğu gibi koğuş odaları, topçu odaları ve pusu odalarından oluşmaktadır. Tabya uzun süredir kullanılmadığı için oldukça harap durumdadır

Toparlak Tabya

Toparlak Köyünün batı kısmındaki 2405 m yüksekliğinde bir tepenin üzerinde konumlandırılmıştır. Agzıaçık Tabyasına yaklaşık 1 km mesafededir. II. Abdülhamit döneminde 1884-1896 yılları arasında yapılmıştır. Pasinler Ovasını ve Deveboynu Geçidini kontrol altında tutmak için yapılmıştır. Döneminde inşa edilen diğer tabyalar gibi koğuş odaları, topçu odaları ve pusu odalarından oluşmaktadır. Koğuş odaları yakın mesafede konumlandırılmış olan Gez ve Ağzı açık tabyalarından görülmeyecek şekilde inşa edilmiştir. Topçu odaları koğuşların konumlandırıldığı alanın doğu ve batı kısımlarına yerleştirilmiştir.

ağzıaçık tabya

Erzurum-Kars karayolunun güney kısmında 2390 m. yükseklikte bir tepe üzerine konumlandırılmıştır. Hamam Deresi tarafından ve doğusunda bulunan ilave ve Uzunahmet tabyalarını aşırıp gelebilecek düşmanı durdurmak için II. Abdülhamit döneminde 1884-1896 yılları arasında Şahap Paşanın tarafından hazırlanan projeye göre inşa edilmiştir. Giriş binası, asıl tabya, topçu odaları ve pusu odaları olmak üzere bölümlerden oluşan tabya etrafını çevreleyen hendek ve 5 adet pusu odası ile korunmaya çalışılmıştır.

Sivişli Tabya

Erzurum-Kars karayolunun üzerinde bulunan Nene Hatun Türk Rus Harbi şehitliği arkasındaki 2125 m. rakımlı tepe üzerine konumlandırılmıştır. II. Abdülhamit döneminde 1884-1896 yılları arasında Hamam Deresi tarafından gelecek tehlikeleri önlemek amacıyla yapılmıştır.

Karargah, koğuş, topçu odaları ve pusu odalarından oluşan ve Yay şeklinde inşa edilen tabya binası orta kısma yerleştirilen dehlizle iki kısma ayrılmış olup toplam on sekiz oda bulunmaktadır.

Uzunahmet Tabya

Uzunahmet Köyünün batı kesimde 2050 m. rakımlı tepe üzerine konumlandırılmıştır. İlave Tabyanın 1 km kadar güneyinde yer almaktadır. II. Abdülhamit döneminde 1884-1896 yılları arasında Deveboynu geçidini korumak amacıyla inşa edilmiştir. Koğuş odalarının üstüne yerleştirilen, beşik tonozla örtülen ve dıştan kalın bir toprak örtüsü ile kaplanarak gizlenen topçu odalarına avlunun ortasında bulunan iki rampa ile çıkılmaktadır.

Büyük Höyük Tabyası

Nebihanı Köyünün bir kilometre güneydoğusunda 2105 metre rakımlı tepe üzerine Pasinler ovasından başlayıp Palandöken Dağlarının arka kısmından geçerek Erzurum ovasına açılan vadiden gelebilecek tehlikelere karşı konumlandırılmıştır. Şahap Paşa tarafından hazırlanan projeye göre 1884-1896 yılları arasında hilal şeklinde bir plan üzerine birbirine bağlanmış dört farklı binadan oluşacak şekilde inşa edilmiştir. Binalardan sadece bir tanesi sağlam durmaktadır.

Küçük Höyük Tabyası

Büyük Höyük Tabyasına 300 metre mesafede 1985 metre rakımlı tepe üzerine Pasinler ovasından başlayıp Palandöken Dağlarının arka kısmından geçerek Erzurum ovasına açılan vadiden gelebilecek tehlikelere karşı konumlandırılmıştır. Şahap Paşa tarafından hazırlanan projeye göre 1884-1896 yılları arasında Hilal şeklinde bir avlunun orta kısmına inşa edilmiş dikdörtgen şeklinde karargâh binası ile kuzey ve güney kısımlarda bulunan koğuş ve topçu odalarından oluşmaktadır.

obandede tabyası

Erzurum Ovası ve Pasinler ovasını birbirinden ayıran güneyden kuzeye doğru uzanan, kendi adıyla bilinen obandede tepesinde üzerinde konumlandırılmıştır. 11.Abdülhamit döneminde şahap Paşa tarafından hazırlanan projeye göre 1884-1896 yılları arasında yapılmıştır. Tabyada karargah binası, koğuş ve topu odaları bulunmaktadır. Dünya savaşında kullanılan tabya günümüzde harap bir haldedir.

Dolangez Tabya

Erzurum-Kars karayolunun 15. Km sinden kuzey istikametine dönüldüğünde 2 km mesafe uzaktaki Büyük Tuy ve Küçük Tuy köylerinin batısındaki 2039 m rakımlı tepe üzerine konumlandırılmıştır. II.Abdülhamit döneminde Şahap Paşa tarafından hazırlanan projeye göre 1884-1896 yılları arasında Pasinler ovasından ve doğu kısımdan gelebilecek muhtemel saldırılara karşı yapılmıştır. Tabyada, koğuş odaları, topçu odaları ve pusu odalarından bulunmaktadır.

İlave Tabya

Erzurum-Kars karayolunun güneyinde, Deve Boynu Dağlarında dik bir tepe üzerinde

2050 metre rakımda konumlandırılmıştır. 1877-1878 Osmanlı Rus savaşının büyük bir kısmı tabyanın bulunduğu coğrafya üzerinde gerçekleşmiş, II. Abdülhamit döneminde 1884-1896 yılları arasında bölgenin korunması amacıyla yapılmış ve Uzunahmet tabyaya yakınlığı ve benzerliği sebebiyle İlave Tabya şeklinde adlandırılmıştır. Tabyanın etrafı mazgallı siper duvarlarla çevrilmiş olup çevresindeki toprak takviyelerle 180-72 m ölçülerindedir. Yapımında düzgün kesme taş malzeme kullanılan tabyanın alt kısımlarda bulunan koğuş ve depolara ve üst kısımda bulunan topçu odalarına merdivenlerle ulaşılmaktadır.

tafta (şahappaşa) tabya

Artvin istikametinde Gürcüboğazı olarak adlandırılan bölgeden gelebilecek muhtemel tehlikelere karşı, Karagöbek Tafta'ya destek olmak için, Tafta ve Köşk köyleri arasındaki 1910 m rakımlı tepe üzerine konumlandırılmıştır. II.Abdülhamit döneminde 1884-1896 yılları arasında yapılmış olan tabyaların projelerini hazırlayan Şahap Paşa'ya atfen ismi Şahap Paşa Tabya/Şahap Paşa Kışlası olarak da anılmaktadır. Tabya dış kısımda yarım ay şeklinde konumlandırılmış topçu odalarından ve iç kısımdaki oval merkezi bölümden meydana gelecek şekilde kahverengi ve kızıl iri kesme taşlardan inşa edilmiştir. Tabyada I.Dünya Savaşında Rus kuvvetlerine karşı önemli bir direniş gösterilmiştir.

Karagöbek Tabya

Gürcü Boğazı da denilen Tortum ve Oltu yollarının geçtiği vadiden Erzurum'a gelebilecek bir tehlikeyi önlemek için Karagöbek Köyünün 1 km güneyindeki bir tepe üzerine konumlandırılmıştır. 1884- 1896 yılları arasında yaptırılan tabya, sarp bir tepe üzerinde 50x25

metrekarelik alan üzerine siyah bazalt taşlarla inşa edilmiştir. 1. Dünya Savaşında Karagöbek ve Tafta (Şahap Paşa)Tabyaları ile korunmaya çalışılan Gürcü Boğazı'ndan Erzurum'a girmek isteyen Rusların ilk hedefi Karagöbek Tabyası olduğundan, yapılan muhaberelelerde tabya ağır hasar görmüştür.

Erzurum tabyaları

Muratpaşa Mah. Ömer Nasuhi Bilmen cad. No:15 Yakutiye / ERZURUM

Tel: +90 [442] 2350925 – 2337199 – Faks: +90 [442] 233 07 71

www.erkurumkulturturizm.gov.tr

Tüm hakları Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne aittir.

Hediyeür, para ile satılamaz.